

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Waste หรือ E-waste)¹

เกษณัฐ ยิ้มเทียน²

จากการก้าวหน้าของเทคโนโลยีในปัจจุบันที่ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม ได้ส่งผลให้เกิดความก้าวหน้าในการพัฒนาเทคโนโลยีด้านการผลิตที่หลากหลาย เกิดวิวัฒนาการและนวัตกรรมโทรทัศน์รุ่นใหม่ออกสู่ท้องตลาด เป็นเครื่องมือที่ช่วยอำนวยความสะดวกสบายจนเรียกได้ว่ากลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของมนุษย์ เช่น โทรศัพท์มือถือ โทรทัศน์ ที่ทำให้เราสามารถรับทราบข้อมูลข่าวสารและความบันเทิงได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว หรือเครื่องปรับอากาศ ตู้เย็น เครื่องซักผ้า ที่มีราคาไม่สูงมากทำให้ประชาชนจับจ่ายใช้สอยได้มากขึ้น พร้อมกับการพัฒนาเทคโนโลยีการออกอากาศที่เปลี่ยนจากระบบอนาล็อกเป็นระบบดิจิทัล ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้ารุ่นเก่าที่ไม่เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค และยังมีผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าที่ไม่สามารถใช้งานได้อีกต่อไป กลายเป็นซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์” (Waste from Electrical and Electronic Equipment : WEEE) หรือที่เรียกกันว่า “ขยะอิเล็กทรอนิกส์” (Electronic Waste) นั่นเองผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์นั้นมีส่วนประกอบที่เป็นโลหะหนักและสารเคมีที่เป็นอันตราย จึงถือเป็นของเสียอันตรายประเภทหนึ่ง ที่ต้องใช้มาตรการในการจัดการที่แตกต่างไปจากขยะทั่วไป แต่ปัจจุบัน พบว่าประชาชนมักทิ้งซากผลิตภัณฑ์เหล่านี้ โดยขายให้ชาเล้ง หรือร้านขายของเก่า เพื่อนำไปแยกส่วนประกอบที่มีมูลค่าไปขายมักมีการจัดการอย่างไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการและไม่ปลอดภัย ทำให้อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของผู้ดำเนินการและประชาชนที่อยู่ใกล้เคียง ตลอดจนส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมด้วย จากข้อมูลขององค์การอนามัยโลก (WHO) ความเสี่ยงต่อสุขภาพอาจเกิดจากการสัมผัสโดยตรงกับสารพิษที่ชะล้างจากขยะอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งรวมถึงแร่ธาตุต่าง ๆ เช่น ตะกั่ว แคดเมียม โครเมียม สารหน่วงการติดไฟโบรมีน หรือโพลีคลอริเนต ไบฟีนิล (PCBs) อันตรายอาจเกิดจากการสูดดมควันพิษ รวมทั้งจากการสะสมของสารเคมีในดิน น้ำ และอาหารสิ่งนี้ไม่เพียงแต่ทำให้ผู้คนตกอยู่ในอันตรายเท่านั้น แต่ยังรวมถึงสัตว์ปีกและสัตว์เลี้ยงด้วย จากการศึกษาพบว่าขยะอิเล็กทรอนิกส์ทั่วโลกนี้ส่งผลกระทบต่อผู้ที่ทำงานกับขยะอิเล็กทรอนิกส์ แต่ยังรวมถึงผู้ที่อาศัยอยู่รอบข้างด้วย ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีกระบวนการรีไซเคิลที่เหมาะสมเพื่อปกป้องเราและคนรุ่นต่อไปในอนาคต

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Waste หรือ E-waste) โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มณฑิลา ภักดิ์กิจ และคณะกรรมการสอคือ รองศาสตราจารย์ ดร. พันเทพ วิฑิตอนันต์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คนพร จิตต์จรุงเกียรติ

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนกลาง) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

แม้จะความอันตรายจากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์จะมากเพียงได้แต่สถานการณ์ขยะอิเล็กทรอนิกส์ก็ยิ่งเพิ่มขึ้นเรื่อยในปี 2020 มีรายงานสถิติขยะอิเล็กทรอนิกส์ทั่วโลกว่าขยะอิเล็กทรอนิกส์จำนวน 53.6 ล้านเมตริกตัน ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ทั้งที่มีแบตเตอรี่หรือปลั๊ก เช่น คอมพิวเตอร์และโทรศัพท์มือถือสร้างขึ้นทั่วโลกในปี 2019 เพิ่มขึ้น 9.2 ล้านเมตริกในห้าปี สารที่เป็นพิษและเป็นอันตราย เช่น โปรท สารหน่วงการติดไฟ (BFR) หรือคลอโรฟลูออโรคาร์บอน (CFCs) สามารถพบได้ในอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หลายประเภท และก่อให้เกิดความเสี่ยงอย่างร้ายแรงต่อสุขภาพของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม หากไม่ได้รับการจัดการในลักษณะที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รายงานฉบับใหม่ยังคาดการณ์ว่าขยะอิเล็กทรอนิกส์ทั่วโลกจะสูงถึง 74 ล้านตันภายในปี 2030 เกือบสองเท่าของตัวเลขในปี 2014 ซึ่งได้รับแรงหนุนจากอัตราการใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ที่สูงขึ้น วงจรชีวิตที่สั้นลง และทางเลือกในการซ่อมที่จำกัด

จากปัญหาขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องจนส่งผลกระทบต่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของปริมาณขยะ หรือแนวทางการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์อย่างไม่ถูกต้องและไม่เหมาะสม จนเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงปัญหาทางด้านสุขภาพและอนามัยของประชาชนในหลายประเทศรวมถึงประเทศไทยต่างเริ่มที่จะออกกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อนำมาควบคุมโดยศึกษาถึงแนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องกับการนำขยะดังกล่าวกลับมาใช้ใหม่ ให้มีประสิทธิภาพตามแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Principle) หลักการระวังล่วงหน้า (Precautionary Principle) หลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter – Pays Principle) เป็นต้น มาตรการทางกฎหมายในประเทศไทยมีการกำหนดมาตรการกฎหมายหลายฉบับ เพื่อบริหารจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ เช่น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในมาตรา 25 บุคคลย่อมมีสิทธิ และเสรีภาพที่จะทำกรนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ครอบคลุมถึงการให้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นว่านั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ และ มาตรา 43 บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิจัดการบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติสิทธิของบุคคลและชุมชน หมายความว่าสิทธิที่จะร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐในการดำเนินการดังกล่าวด้วย มาตรา 57 บัญญัติให้รัฐมีหน้าที่ต้องอนุรักษ์ ฟื้นฟู บริหาร จัดการ และใช้หรือจัดให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ให้เกิดประโยชน์อย่างสมดุลและยั่งยืน

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 วัตถุประสงค์ ส่งเสริมประชาชนและองค์กรเอกชนให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม จัดระบบการบริหารงานด้านสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามหลักการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม กำหนดอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจและราชการส่วนท้องถิ่นให้เกิดการประสานงาน และมีหน้าที่ร่วมกันในการส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและกำหนดแนวทางปฏิบัติในส่วนที่ไม่มีหน่วยงานใดรับผิดชอบโดยตรง กำหนด

มาตรการควบคุมมลพิษด้วยการจัดให้มีระบบบำบัดปัญหาเกี่ยวกับมลพิษ กำหนดให้มีมาตรการส่งเสริมด้านกองทุนและความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ

พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ.2535 มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมการผลิต การนำเข้า การส่งออก หรือการมีไว้ในครอบครองซึ่งวัตถุอันตรายที่จะกลายเป็นพิษในอนาคต โดยพิจารณาเรื่องร้องเรียนจากผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายจากวัตถุอันตราย ควบคุมตลอดถึงการใช้ และการกำจัดวัตถุอันตรายที่ใช้แล้ว อันจะกล่าวได้ว่าเป็นการควบคุมตลอดช่วงวงจรชีวิตของวัตถุอันตรายนั้นอีกด้วย แม้กฎหมายฉบับนี้จะมีใช้กฎหมายที่จัดการกับของเสียอันตรายโดยตรง แต่กระทรวงอุตสาหกรรมได้อาศัยอำนาจของกฎหมายฉบับนี้ในการกำหนดประเภทของเสียเคมีวัตถุตามอนุสัญญาบาเซลให้เป็นวัตถุอันตรายด้วย ประเภทที่ 3

พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 มีวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติฉบับนี้คือการกำหนดมาตรการกำกับดูแลและป้องกันเกี่ยวกับการอนามัยสิ่งแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นมาตรการในเชิงของการป้องกัน การควบคุม และการกำกับดูแล การกระทำหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นเหตุแห่งการเสื่อมเสียหรืออาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน โดยจะเป็นการกระจายอำนาจให้แก่ราชการส่วนท้องถิ่นเป็นองค์กรผู้บังคับใช้บังคับกฎหมาย

รวมถึงได้มีการผลักดันการออกกฎหมายบังคับใช้ ร่าง **กฎหมายพระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและ อิเล็กทรอนิกส์และซากผลิตภัณฑ์อื่น พ.ศ. ....** ที่กำหนดมาตรการการจัดเก็บรวบรวม และกำจัดอย่างเป็นระบบ โดยมีควบคุมการจัดการซากผลิตภัณฑ์ให้เป็นระบบและถูกต้องตามหลักวิชาการทั้งได้ตลอดวงจรวัฏจักรของผลิตภัณฑ์ ตั้งแต่การผลิต การจำหน่าย การเก็บรวบรวม การนำไปกำจัดตลอดถึงการนำกลับไปใช้ใหม่ ทั้งนี้ยังไม่มีการประกาศบังคับใช้

ในส่วนมาตรการทางกฎหมายต่างประเทศ เช่น

สหภาพยุโรป สหภาพยุโรปออกกฎระเบียบว่าด้วยซากเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ (Directive 2002/96/EC on waste electrical and electronic equipment : WEEE Directive) เพื่อเป็นแนวทางให้รัฐสมาชิกดำเนินการตาม

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้ผนวกรวมหลักการในระเบียบทั้งสองฉบับดังกล่าวไว้ในกฎหมายควบคุมการขาย การคืน และการทิ้งผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ (Act Governing the Sale, Return and Environmentally Sound Disposal of Electrical and Electronic Equipment : ElektroG)

ประเทศญี่ปุ่น ได้ออกกฎหมายที่ควบคุมการจัดการซากผลิตภัณฑ์ใช้ไฟฟ้าโดยเฉพาะ คือกฎหมายรีไซเคิลเครื่องใช้ไฟฟ้าภายในบ้านบางประเภท (Specified Home Appliances Recycling Law หรือ SHARL) กำหนดความรับผิดชอบให้ผู้ผลิตและผู้นำเข้า มีหน้าที่ในการบริหารจัดการทั้งหมด ทั้งการคัดแยก เก็บรวบรวม นำไปบำบัด การนำกลับมาใช้ใหม่ ตลอดถึงการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้บริโภค อันเป็นความรับผิดชอบทั้งทางกฎหมาย ทางการเงิน และด้านข้อมูลข่าวสารด้วย

ปัญหาประการแรก คือ ปัญหาเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมซากผลิตภัณฑ์ขยะอิเล็กทรอนิกส์

การเก็บรวบรวมซากผลิตภัณฑ์ขยะอิเล็กทรอนิกส์ไม่มีกฎหมายในการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ขยะอิเล็กทรอนิกส์จึงมีข้อปฏิบัติ ตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535 เช่น การจัดการมูลฝอยที่เป็นพิษหรืออันตรายจากชุมชน กำหนดให้ผู้ซึ่งก่อให้เกิดมูลฝอยที่เป็นพิษหรืออันตรายจากชุมชนคัดแยกมูลฝอยที่เป็นพิษหรืออันตรายจากชุมชนออกจากมูลฝอยทั่วไปและมูลฝอยติดเชื้อมตามประเภท ทั้งนี้ก็ไม่มีมาตรการบังคับให้ประชาชนต้องปฏิบัติตามอย่างชัดเจนไปกว่านี้ จึงส่งผลให้การคัดแยกขยะนั้นไม่ประสบผลสำเร็จได้เท่าที่ควร เพราะลักษณะของซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์นั้นมีความแตกต่างจากมูลฝอยทั่วไปการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ส่วนสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี Elektro G มีวัตถุประสงค์การบริหารจัดการของเสียมีข้อจำกัดในการเรียกเก็บคืนซากและมีความสามารถในการหาจุดเก็บรวบรวมซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ เฉพาะซากอุปกรณ์ในกลุ่มผลิตภัณฑ์ 5 กลุ่ม จัดตั้งจุดเก็บรวบรวมซากอุปกรณ์ในแต่ละเขตพื้นที่ เพื่อให้ผู้ถือครองและผู้กระจายซากอุปกรณ์จากครัวเรือนนำกลับมาเก็บไว้ยังจุดเก็บรวบรวมที่อยู่บริเวณใกล้เคียงเพื่อนำกลับมาเข้าระบบ ประเทศญี่ปุ่น กฎหมาย SHARL กำหนดการเก็บรวบรวม ณ จุดขายเนื่องจากร้านค้ามักจะจำหน่ายสินค้าในจำนวนเดียวกับจำนวนซากที่เกิดขึ้นร้านค้าปลีกที่มีหน้าที่รับคืนผลิตภัณฑ์เก่าประเภทเดียวกันกับผลิตภัณฑ์ที่ตนขายและจะต้องจัดส่งให้ผู้ผลิตนำไปรีไซเคิลต่อโดยเรียกเก็บค่าบริการจากผู้บริโภคได้ในอัตราที่กำหนดสะท้อนถึงการจัดการอย่างมีระบบในเรื่องการจัดเก็บ การรวบรวม การขนถ่าย และการนำไปกำจัด ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและประเทศญี่ปุ่นที่มีประสิทธิภาพอย่างเห็นได้ชัด อีกทั้งมีกฎหมายที่กำหนดบทบาทหน้าที่ ผู้ผลิต ผู้จำหน่าย ผู้บริโภคและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ไว้อย่างชัดเจน

ปัญหาประการต่อมา คือ ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดประเภทซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ที่ต้องการควบคุม

การกำหนดในการจำแนกประเภทขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่ต้องการควบคุมให้ชัดเจน ถือเป็นข้อปฏิบัติที่สำคัญ เพราะการกำหนดวิธีปฏิบัติที่ละเอียด กำหนดขั้นตอนเป็นลำดับสำหรับการทำตามได้ง่ายอย่างสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีการจัดที่รองรับเป็น 5 กลุ่ม เครื่องใช้ในครัวเรือนขนาดใหญ่ ตู้อัตโนมัติ ตู้เย็นและตู้แช่แข็ง อุปกรณ์ไอทีและโทรคมนาคม อุปกรณ์อุปโภคบริโภค คอมพิวเตอร์และเครื่องใช้ในครัวเรือนขนาดเล็ก อุปกรณ์ส่องสว่าง เครื่องมือไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ ของเล่น อุปกรณ์กีฬาและสันทนาการ ผลิตภัณฑ์ทางการแพทย์ เครื่องมือตรวจสอบและควบคุม กฎหมายรีไซเคิลเครื่องใช้ไฟฟ้าภายในบ้านบางประเภท (Specified Home Appliances Recycling Law หรือ SHARL) ในประเทศญี่ปุ่นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อลดปริมาณขยะเครื่องใช้ไฟฟ้าจากครัวเรือนด้วยการนำวัสดุชิ้นส่วนจากซากเครื่องใช้ไฟฟ้านั้นกลับมาใช้ใหม่ โดยครอบคลุมผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้า 4 ประเภท คือ เครื่องปรับอากาศ โทรทัศน์และชุดอุปกรณ์ในระบบ CRT

ผู้เขียน และเครื่องซักผ้า เป็นการจักระบบการรีไซเคิลซากเครื่องใช้ไฟฟ้าบนพื้นฐานความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างผู้ผลิต ผู้ค้าปลีกและผู้บริโภค โดยกำหนดให้ผู้บริโภครับผิดชอบในค่าธรรมเนียม รีไซเคิล ผู้ค้าปลีกเป็นผู้จัดเก็บซากผลิตภัณฑ์และผู้ผลิตเป็นผู้ทำการรีไซเคิลซากผลิตภัณฑ์เหล่านั้น

ปัญหาประการสุดท้าย คือ ปัญหาการป้องกันการเกิดอันตรายจากซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์

ซากผลิตภัณฑ์หรือขยะอิเล็กทรอนิกส์มีโลหะหนักเป็นส่วนประกอบ เช่น สารตะกั่ว แคดเมียมปรอท โดยโลหะหนักเหล่านี้หากได้รับการจัดการอย่างไม่เหมาะสม และเกิดการรั่วไหลสู่สิ่งแวดล้อม จะเป็นอันตรายต่อสุขภาพและระบบนิเวศทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เมื่อเกิดผลกระทบเป็นความเสียหายให้แก่บุคคลอื่นจึงจำเป็นต้องมีการกำหนดวิธีการในการป้องกัน เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อบุคคลหรือสิ่งแวดล้อมตามสมควร จากการศึกษาสหภาพยุโรป กำหนดให้ต้องมีภาพแสดงการห้ามทิ้งปนกับขยะทั่วไปอย่างชัดเจน เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบเกิดกับสิ่งแวดล้อม แสดงข้อมูลสถานที่บำบัดหรือจัดการ WEEE ผู้ผลิตที่จะนำผลิตภัณฑ์ใหม่เข้าสู่ตลาดจะต้องให้ข้อมูลในการซ่อมแซม รีไซเคิล สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี Elektro G กำหนดให้ผู้ผลิตจะต้องทำเครื่องหมายบนผลิตภัณฑ์ของตนอย่างถาวร เพื่อให้ผู้ผลิตสามารถจำแนก แยกแยะผลิตภัณฑ์ได้ และจะต้องติดสัญลักษณ์ กากบาทบนถังขยะแบบมีล้อ ในผลิตภัณฑ์ที่เป็นของใช้ภายในครัวเรือน ต้องระบุคำแนะนำวิธีการใช้ หรือคำเตือนพิมพ์ลงบนบรรจุภัณฑ์นั้น ประเทศญี่ปุ่นกฎหมาย SHARL เป็นลักษณะให้ผู้ผลิตต้องจัดเตรียมและให้ข้อมูลเกี่ยวกับตำแหน่งที่ตั้งของศูนย์เก็บรวบรวมและขนส่ง ซากผลิตภัณฑ์ไปรีไซเคิลแก่รัฐบาลท้องถิ่นและผู้ค้าปลีก รวมไปถึงข้อกำหนดเกี่ยวกับการใช้เอกสารควบคุมการเคลื่อนย้ายซากผลิตภัณฑ์ การจัดเก็บข้อมูล

จากการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องในปัจจุบัน พบว่า ประเทศไทยยังไม่มีระบบการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์อย่างครบวงจรและมีประสิทธิภาพมากพอ ที่สามารถควบคุมและกำกับดูแลได้ตลอดวงจรวัฏจักรของผลิตภัณฑ์ ตั้งแต่การผลิต การจำหน่าย การเก็บรวบรวม การนำไปกำจัด ตลอดจนการนำกลับไปใช้ใหม่ เมื่อศึกษากฎหมายเกี่ยวกับมาตรการการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ของต่างประเทศ ได้แก่ กฎหมายของกลุ่มสหภาพยุโรป เยอรมนี ญี่ปุ่น ประเทศดังกล่าวได้ออกกฎหมายที่กำหนดให้ผู้ผลิต ผู้นำเข้า หรือผู้บริโภค มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบด้านค่าธรรมเนียมและการดำเนินการสร้างระบบการจัดการตั้งแต่ต้น ไปจนถึงปลายทาง ความร่วมมือของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเป็นส่วนสำคัญ และเป็นแนวทางที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทยในการนำมาปรับใช้ในการออกกฎหมายเพื่อเป็สร้างระบบการจัดการซาก ผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ผู้ศึกษาเห็นว่าควรมีข้อปฏิบัติที่เป็นแนวทางในการจัดการให้มีประสิทธิภาพเป็นเรื่องเฉพาะ ควรวิเคราะห์และประเมินผลกระทบของผลิตภัณฑ์ที่มีต่อสิ่งแวดล้อม การออกแบบผลิตภัณฑ์ กระบวนการผลิต การขนส่ง การใช้งานผลิตภัณฑ์ การใช้ใหม่ การจัดการเศษซากของผลิตภัณฑ์หลังการใช้งาน เพื่อพัฒนาออกแบบระบบกฎหมายเพื่อจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าวอย่างครบวงจร รวมทั้งคัดแยกไม่ทิ้งซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์กับขยะมูลฝอยทั่วไปหรือการกำจัดอย่างผิดวิธีอาจเป็นอันตรายต่อระบบนิเวศน์ นับว่าปัญหาที่หลายภาคส่วนที่ต้องร่วมกันแก้ไข แต่กฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันนั้น ยังไม่มีความเหมาะสมเพียงพอ และเพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวไปในทิศทางเดียวกัน ดังนี้

1) เสนอให้มีการแก้ไขปรับปรุง พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 (และแก้ไขเพิ่มเติม) มาตรา 78 กำหนดการเก็บรวบรวม การขนส่งและการกำจัดของเสียอันตรายและมลพิษอื่นๆ ให้เป็นไปตามกฎกระทรวงนั้น ทำให้การเก็บรวบรวม การขนส่งและการกำจัดซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และไม่เป็นไปตามหลักการที่เหมาะสมตามหลักวิชาการในการจัดเก็บ โดยแก้ไขเพิ่มเติมเป็น 78 ววรรคสองให้กำหนดมาตรการมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ไว้ในกฎกระทรวงด้วย

(1) ควบคุมเก็บรวบรวม การขนส่งและการกำจัดซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้า และอิเล็กทรอนิกส์ ออกจากขยะมูลฝอยทั่วไป

(2) วิธีการคัดแยกซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ออกจากขยะมูลฝอยทั่วไป

(3) จัดตั้งศูนย์รับคืนซากผลิตภัณฑ์เพื่อนำส่งกลับไปให้ผู้ผลิต หรือผู้จำหน่ายนำไปกำจัดหรือรีไซเคิลต่อไป

2) เสนอให้มีการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 (และแก้ไขเพิ่มเติม) มาตรา 79 กำหนดว่า ในกรณีที่ไม่มีกฎหมายใดบัญญัติไว้เฉพาะ ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการควบคุมมลพิษมีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดชนิดและประเภทของเสียอันตรายและหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการของเสียอันตรายนั้นอย่างเหมาะสม การไม่กำหนดประเภทซากผลิตภัณฑ์ที่ชัดเจนทำให้การดำเนินการคัดแยกของประชาชนและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องของยากลำบาก รวมถึงการจัดจตุรรวบรวมและที่รองรับ โดยแก้ไขเพิ่มมาตรา 79/1 ให้กำหนดชนิดและประเภทของซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ที่ต้องการควบคุมออกเป็นประเภทดังนี้

- (1) เครื่องใช้ไฟฟ้าในครัวเรือนขนาดใหญ่และเครื่องจำหน่ายอัตโนมัติ
- (2) ตู้เย็น/เครื่องทำความเย็น และเครื่องแช่แข็ง
- (3) เครื่องมือและอุปกรณ์เกี่ยวกับโทรคมนาคม
- (4) โทรทัศน์แบบจอแบน LCD และ CRT

(5) เครื่องใช้ไฟฟ้าในครัวเรือนขนาดเล็ก อุปกรณ์แสงสว่าง

3) เสนอให้แก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 (และแก้ไขเพิ่มเติม) มาตรา 4 ความหมายของวัตถุอันตรายตามที่ควบคุม เป็น (11) ซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อสามารถปรับใช้กับมาตรา 20 (1) กำหนดให้วัตถุอันตรายมีฉลาก เพื่อควบคุม ป้องกัน ระวังอันตรายที่จะเกิด แก่บุคคล สัตว์ พืช ทรัพย์ หรือสิ่งแวดล้อม และมีหลักเกณฑ์ เรื่อง ฉลากและระดับความเป็นพิษของซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อกำหนดระดับความเป็นพิษ พร้อมทั้งแถบสีแสดงความเป็นอันตราย และระดับความเป็นพิษ เพื่อเตือนให้ผู้ใช้และผู้เกี่ยวข้องทราบถึงอันตรายและระบุพิกัดจตุรบรรพ และผลกระทบจากการใช้งาน

ตามหลักความรับผิดชอบของผู้ผลิตและผู้บริโภคพร้อมกับแนวคิดผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จำหน่ายในการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ โดยการเก็บค่าธรรมเนียมหรือภาษีผลิตภัณฑ์จากผู้บริโภค รวมถึงผู้ผลิตผู้จำหน่ายต้องมีความรับผิดชอบมากขึ้นในการออกค่าใช้จ่ายด้านการกำจัด ที่สำคัญทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องต้องร่วมมือกันปฏิบัติตามกฎหมาย ไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

The Dangers of E-waste /2021 Great Lakes Electronics Corporation, <https://www.ewaste1.com>

The Global E-waste Monitor

The Global E-Waste Monitor 2020